

Fakta om marin nedskräpning

Källa: Håll Sverige Rent

Världshaven håller i snabb takt på att fyllas av skräp och våra svenska hav utgör tyvärr inga undantag. Enorma ansamlingar skräp återfinns i Skagerack, där skräp från hela Nordsjön samlas. I genomsnitt sköljer Nordsjöns vågor upp en kubikmeter skräp i timmen (motsvarande 5 badkar), varje dag, året runt längs Bohuskusten, Sveriges mest nedskräpade kuststräcka. Det är endast en bråkdel av skräpet som sköljs upp på stränder, resten blir kvar under ytan.

Plast är det vanligaste och mest problematiska skräpet i havet. Marina däggdjur, fåglar och fiskar trasslar in sig i plasten eller misstar den för mat. När djur äter plast istället för mat blockeras deras matsmältning och djuren kan därför svälta ihjäl. Plast bli kvar i hundratals, kanske tusentals år om det hamnar i havet. Det fragmenteras över tid till mindre och mindre bitar och blir till mikroplast.

Oroväckande nog förutspår UNEP, FN:s miljöorgan, att den marina nedskräpningen är ett av världens snabbast växande miljöproblem. Enligt en rapport från Ellen MacArthur Foundation hamnar mellan 5–13 miljoner ton plast i havet varje år, vilket innebär att upp mot fem procent av allt plastavfall som årligen genereras på jorden hamnar i havet.

Skräp i havet kommer från land

Uppskattningsvis kommer 80% av skräpet som hamnar i havet från landbaserade källor. Skräpet som slängs på land följer med vindar och vattendrag, och om det inte samlas upp kan det så småningom hamna i havet.

Andra mindre källor till marin nedskräpning är den kommersiella sjöfarten, det vill säga passagerar- och lastfartyg. Även fiske- och fritidsbåtar, havsbaserade fiskodlingar och oljeriggar bidrar till marin nedskräpning.

Plast är vanligaste skräpet

Plast är det vanligaste skräpet i alla världens hav. Ofta är plasten i havet produkter som bara använts en gång, som olika sorters förpackningar, och som kommer från enskilda konsumenter. Engångsförpackningar av plast är billiga, praktiska och väger lite samt har ett litet värde för konsumenten. Och det är just engångsförpackningar som, efter odefinierbara plastbitar, ofta hamnar högst upp i tio i topp-listan över det mest frekventa skräpet i havet och på våra stränder. Take-away produkter som frigolit, muggar, lock och sugrör är idag vanligt förekommande skräp i havsmiljön.

Strömmar av plast

Havsströmmarna gör att plastbitar i olika storlekar och annat skräp samlas i vissa områden i gigantiska flytande ”soppor”. Det största av dessa områden ligger i norra Stilla havet och kallas The Great Pacific Garbage Patch och beräknas vara upp till 1,6 miljoner kvadratkilometer stort, vilket motsvarar drygt tre gånger Sveriges yta. Liknande samlingar av skräp har även hittats i södra Stilla havet, norra och södra Atlanten samt Indiska oceanen.

Djur skadas av skräpet

För marina djur och fåglar är små bitar av plast den farligaste typen av skräp eftersom djuren kan missta skräpet för mat. Även om majoriteten av skräpet som äts av djur kan passera genom kroppen kan det hända att en del stannar kvar i kroppen. Detta blir problematiskt om magsäcken fylls med skräp som inte kan passera vidare då det kan minska aptiten och orsaka svält och uttorkning. Vassa föremål kan även skada tarmarna. I värsta fall kan tarmen också brista.

Ett tydligt exempel på hur marina djur påverkas av marint skräp är stormfågeln i Nordsjön. Stormfågeln söker främst sin föda ute till havs, vilket gör den till en bra indikator för att mäta den marina nedskräpningen. 95 % av de undersökta fåglarna hade plast i sina magar, med ett snitt på 33 plastbitar per fågel.

Större skräp utgör också en fara, eftersom marina däggdjur, fåglar och fiskar kan trassla in sig i det. Vid riktigt olyckliga tillfällen kan intrasslingen vara dödlig. Detta händer till exempel om djuret inte kan komma loss eller om skräpet fastnat runt halsen på en växande säl eller fågel. Över tid kan blodtillförseln hindras.

Även riktigt små bitar av plast (mikroplast) kan göra skada. Mikroplasten kan ätas av små organismer som djurplankton och musslor. När dessa sedan äts av större djur följer plasten med upp i näringskedjan. Tillslut kanske plasten finns den fisk som vi själva äter. Forskare försöker ta reda på mer om hur djur och människor påverkas av att få i sig mikroplast. Många är oroliga för att kemikalier som finns i eller på plasten kan göra skada.

Nedskräpningen kostar och leder till otrygghet

Nedskräpningen kostar samhället stora summor, men den exakta kostnaden är svåröverskådlig. Enbart 16% av Sveriges kommuner har aktuella beräkningar av vad nedskräpning kostar - och uppskattningarna varierar från några hundratusen till många miljoner kronor. I Sverige drabbas västkustkommunerna av extra kostnader för städning på grund av de stora mängder skräp som spolas upp på stränderna där.

Även sjöfart och fiske drabbas av skräpig hav. Propellrar kan stoppas igen, och fiskenät kan bli oanvändbara om för mycket skräp hamnar i dem.

Det finns också indirekta kostnader som är kopplade till skräpet. En skräpig strand kan påverka om turister vill besöka området eller inte. Färre turister kan leda till lägre inkomster för det lokala näringslivet och den kommunala verksamheten.

Att skräpa ner är också ett slöseri. Skräpet är en resurs som vi borde ta tillvara på. En del av skräpet kan återanvändas, annat kan materialåtervinnas och bli nya saker. Om inte det går kan skräpet eldas upp och omvandlas till värme och el.

Nedskräpning kan också få andra konsekvenser i samhället. Studier visar att en skräpig plats kan leda till mer nedskräpning, skadegörelse och otrygghet.

Åtgärder behövs för att stoppa nedskräpningen

Det krävs kraftfulla åtgärder för att stoppa nedskräpningen av våra hav från alla aktörer i vårt samhälle.

Kommunerna kan bidra med att försöka stoppa skräpet redan vid källan genom bra placering och system för soptunnor. Det ska vara lätt att göra rätt. Ett exempel kan vara att det finns möjlighet att sortera picknickskräp direkt i parken.

Producenterna kan bidra med att tillverka förpackningar som lättare kan återvinnas eller som hänger ihop och inte har lösa delar. Ett exempel är att korkarna på plastflaskorna sitter fast i själva flaskan.

Just nu finns ett stort intresse för frågan på många olika nivåer. EU-kommissionen har nyligen föreslagit åtgärder för att minska mängden plast i havet, bland annat genom att förbjuda plast i vissa produkter, fastställa mål för att minska användningen av livsmedelsbehållare och dryckesbägare av plast och att tillverkarna måste ta större ansvar för avfallshantering och informationskampanjer. I Sverige pågår också en utredning om hållbara plastmaterial.

10 enkla tips på hur individer kan bidra

1. **SKRÄPA INTE NER** Skräp skadar djur och natur, kostar pengar att städa upp och gör att vi känner oss otrygga. Helt i onödan.
2. **PLOCKA UPP DET SKRÄP DU SER** Om en plats är skräpig ökar sannolikheten att fler skräpar ner. Vad du gör påverkar alltså andra. Plocka gärna upp ett skräp så visar du att det inte är okej att skräpa ner.
3. **LÄMNA ALDRIG SKRÄP UTANFÖR EN FULL PAPPERSKORG** Skräp på land blir skräp i haven. Värst är plasten som via vindar och vattendrag kan färdas från land ut i havet.
4. **TACKA NEJ TILL ENGÅNGSPLAST SOM SUGRÖR OCH PLASTLOCK** Visste du att vi har tillverkat 8,3 miljarder ton plast sedan 1950-talet? Hela 40% av plastproduktionen används till förpackningar som slängs efter att de bara har använts en gång.
5. **ANVÄND EN FLERGÅNGSMUGG OCH TA MED EN EGEN MATLÅDA NÄR DU KÖPER LUNCH UTE** Plast som du använder i kanske 5 minuter överlever både dig, dina barnbarn och dina barnbarns barn om den hamnar i naturen eller haven. Det är ett slöseri med resurser att använda ett material som är så hållbart som plast till produkter som bara används under några få minuter.
6. **TA MED EGEN PÅSE TILL AFFÄREN** Den bästa påsen för miljön är den som inte tillverkas alls. Genom att använda färre påsar minskar risken att de hamnar i naturen och i våra hav – och vi spar på jordens resurser.
7. **PANTA MERA** All återvinning av förpackningar gynnar miljön. Genom att återvinna plast spar vi energi och minskar koldioxidutsläppen.
8. **ANVÄND BARA BALLONGEN INOMHUS** Ballonger räknas som ett av de farligaste skräpen för marina djur eftersom de ofta trasslar in sig i dessa samt misstar ballongerna för mat. Undvik därför att släppa ballonger i det fria.
9. **FIMPA INTE PÅ MARKEN (FIMPAR INNEHÅLLER OCKSÅ PLAST)** På hundra meter trottoar hittar man i snitt 64 fimpar. På en kilometer 640 fimpar. Plast från cigaretter och fimpar är också det näst vanligaste skräpet på stränder i Sverige.
10. **FÅ FLER ATT GÖRA SOM DU!** Kom ihåg - det du gör påverkar andra. Skräpa inte ner, plocka upp det skräp du ser och säg gärna till de som skräpar ner!

Plast-fakta

Plast har med sina enastående egenskaper på många sätt bidragit till ett bättre liv för många människor, och är idag en självklar del av vår vardag. Plast är lätt, billigt och praktiskt. Men den har också orsakat stora problem för vår miljö. Plast som bara används några minuter kan bli kvar i tusentals år om den hamnar i haven.

Olika plastsorter består av olika polymerer. Dessa kan i sin tur modifieras med tillsatser för att plasten ska bli mer eller mindre mjuk, få olika färger, bli flamsäker med mera. En del plaster tillverkas för att klara stora påfrestningar, andra ska lösas upp under vissa förhållanden.

Skillnaden mellan olika typer plast

TRADITIONELLA PLASTER tillverkas främst av fossila bränslen. De tillverkas ofta för att hålla länge, vilket gör att de är mycket svårnedbrytbara när de hamnar i miljön.

BIOPLASTER är ett samlingsbegrepp för biobaserade plaster och biologiskt nedbrytbara plaster.

BIOBASERADE PLASTER är gjorda helt eller delvis av förnyelsebara råvaror istället för fossila bränslen. Biobaserad plast fungerar som ”vanlig” plast när den hamnar i naturen – den bryts alltså inte ner.

BIOLOGISKT NEDBRYTBAR PLAST är plast som är tillverkad så att den har kortare hållbarhet. Den kan vara tillverkad av både förnyelsebar råvara och fossila bränslen. Biologiskt nedbrytbar plast kräver speciella förhållanden för att brytas ner. Allt mer kritik riktas mot den här typen av plast, eftersom konsumenterna kan vilseledas att tro att den försvinner i naturen. Biobrytbara plaster kan aldrig ses som en lösning på problemen med nedskräpning.

ÅTERVUNNEN PLAST är plast som återvunnits ur annan plast. Den kan vara av något sämre kvalitet, samt innehålla oönskade ämnen. Återvunnen plast är bra ur ett resursperspektiv.

Sortera och återvinna av plast – är det värt det?

Ja, det är bra att sortera ut och återvinna plast! Plaståtervinning spar energi och minskar koldioxidutsläppen. Det finns utmaningar kopplat till plaståtervinning och en del av plasten som samlas in går till förbränning. Men om vi inte samlar in och sorterar plasten så kommer inte teknik utvecklas för att stödja och utveckla en bättre återvinning. Allra bäst är det förstås om vi lyckas minska på den onödiga plastkonsumtionen genom att konsumera klokt och återanvända så mycket som möjligt.

Sortera plastförpackningen rätt

Plastförpackningar ska sorteras för sig och lämnas i samlingskärl för plastförpackningar. Pet-flaskor ska pantas. Övrig plast läggs i vanliga soppåsen (små saker som diskborstar) eller lämnas på återvinningscentraler (större saker som plaststolar). De flesta kommuner har bra guider för hur avfallet ska sorteras. Ta reda på vad som gäller där du bor! Det kan verka förvirrande att inte all plast sorteras på samma ställe som plastförpackningar men andra produkter kan ha olika sammansättning och innehåll än plast till förpackningar och kräver då en annan hantering. En del plastprodukter kan innehålla farliga ämnen som ska fhasas ut och dessa ämnen bör inte komma in i flödet för återvunnet material.

Visste du att?

- Det finns uppskattningsvis 150 miljoner ton plast i haven och forskare förutspår att om den marina nedskräpningen fortsätter i samma takt, kommer det finnas mer plast än fisk i havet år 2050.
- Ungefär 80 % av det skräp som finns i haven består av plast. Mycket av plasten kommer från engångsförpackningar.
- Plast bli kvar i hundratals, kanske tusentals år om det hamnar i havet. Det fragmenteras över tid till mindre och mindre bitar och blir till mikroplast.
- Enligt Håll Sverige Rents strandmätningar 2017 är det vanligaste skräpet oidentifierbara plastbitar, som utgör drygt 30 procent av skräpet. Även cigarettfimpar, plastpåsar, snabbmatsbehållare, plastbestick och sugrör är vanligt förekommande.
- Enligt Håll Sverige Rents strandmätningar 2017 runt Kattegatt, Öresund och Östersjön hittades i medeltal sex plastpåsar per 100 meter strand, vilket innebär en plastpåse per 16:e meter.
- Det finns globala siffror på att 1 miljoner sjöfåglar och 100 000 marina däggdjur varje år dör eller skadas på grund av marint skräp
- Kostnaden för renhållning av kusten i Bohuslän uppskattas till 12 miljoner per år.
- All nedskräpning i Sverige är förbjuden och kan ge böter eller fängelse. När det gäller nedskräpning som är mindre allvarlig kan polisen bötfälla på plats. Boten är på 800 kr.
- Varför skräpar vi ner? I SCB:s medborgarundersökning svarade 41 procent av de tillfrågade att de slänger skräp i naturen för att de tror att skräpet är komposterbart. 39 procent svarar att de gör det för att det inte finns någon papperskorg. Ungefär var femte tycker att det de slänger inte räknas som skräp, medan 15 procent svarar "av slöhet".
- Bland de mer ovanliga typer av skräp och sopor som hittats vid olika skräpdyk finns brandsläckare, trehjulingar, gevär, longboards, körkort och sängar. Under skräpdykets dag i Lysekil hösten 2017 samlade dykare in 600 kilo skräp på en timme.
- EU beslutade år 2015 att alla medlemsstaterna ska minska förbrukningen av tunna plastbärkassar. Många andra länder runtom i världen har också fattat sådana beslut, och en hel del har infört förbud eller avgifter för plastbärkassar.
- Nästan alla svenskar, 97 procent, tycker att plast i havet är ett problem, enligt en Sifundersökning som genomfördes i augusti 2017. Nästan åtta av tio svarar att plast i havet är ett mycket stort problem.

